Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
pirha.fi

Vastaus valtuustoaloitteeseen
27.8.2026

Vastaus valtuustoaloitteeseen koskien pullanleipomiseen ja muuhun vapaaehtoistyöhön liittyvien omavalvontasuunnitelmien kehittämistä ja päivittämistä niin, että vapaaehtoistyötä arvostetaan, tuetaan ja siihen kannustetaan

Aluevaltuutettu Katariina Pylsy (kesk.) jätti Pirkanmaan hyvinvointialueen aluevaltuustossa 8.12.2025 § 127 aluevaltuustoaloitteen koskien vapaaehtoistyöhön liittyvien asioiden huomioimista omavalvontasuunnitelmien päivittämisessä. Aloitteessa esitetään, että Pirkanmaan hyvinvointialue tarkastelee pullanleipomiseen ja muuhun vapaaehtoistyöhön liittyvien omavalvontasuunnitelmien kehittämistä ja päivittämistä niin, että vapaaehtoistyötä arvostetaan, tuetaan ja siihen kannustetaan. Lisäksi aloitteessa esitetään, että Pirkanmaan hyvinvointialue päivittäisi elintarviketurvallisuuteen liittyvät omavalvontasuunnitelmat.

Yhteenveto vastauksesta valtuustoaloitteeseen

Pirkanmaan hyvinvointialueen velvollisuutena on varmistaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä ja hyvinvointialueen elintarvikehuoneistoissa on ajantasaiset, aina toiminnan muuttuessa päivitettävät omavalvontasuunnitelmat.

Elintarvikelainsäädäntö ei estä vapaaehtoisten osallistumista elintarvikehuoneistossa tapahtuvaan toimintaan, esimerkiksi pullanleipomiseen. Kaikkien yksikön keittiötä käyttävien tulee kuitenkin toimia yksikön laatiman elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelman mukaisesti. Jos keittiötä käyttää ulkopuolinen toimija, tämä tulee kuvata elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmaan. Elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelman hyväksyjä ratkaisee, miten kussakin elintarvikehuoneistossa toimitaan. Vapaaehtoistyön huomioimiseen elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmassa vaikuttaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon yksikön toiminnan luonne.

On huomioitava, että Pirkanmaan hyvinvointialue on järjestämissään palveluissa vastuussa siitä, että asiakkaiden palvelut ovat kaikilta osin turvallisia. Tämä koskee myös elintarvikehygieniaa sekä allergeenien ja tuotteiden jäljitettävyyttä. Palvelunjärjestäjällä on velvollisuus turvata asiakkaiden yksityisyys ja huolehtia salassapito- ja tietosuojavelvoitteiden toteutumisesta. Tämä koskee myös asukkaiden ruoka-aineallergioita ja muita ruokavalioon liittyviä terveystietoja, jotka ovat salassa pidettäviä tietoja.

Pirkanmaan hyvinvointialueella tulee arvioida jokaisen elintarvikehuoneiston osalta erikseen, voidaanko vapaaehtoisten työskentely mahdollistaa kyseisessä elintarvikehuoneistossa/keittiössä. Vapaaehtoistyötä ei voi yksiselitteisesti kieltää lainsäädäntöön perustuen, mutta ei myöskään yksiselitteisesti sallia kaikissa elintarvikehuoneistoissa/keittiöissä. Elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmasta vastaavan tulee arvioida asia elintarvikehuoneisto-/keittiökohtaisesti ja varmistaa, että elintarvikelainsäädännön mukaiset vaatimukset täyttyvät myös mahdollisen vapaaehtoistyön osalta. Ehtojen täyttyminen on oltava osoitettavissa valvovalle viranomaiselle.

Pirkanmaan hyvinvointialue kehittää ja vahvistaa edelleen vapaaehtoistyön osuutta ja arvostusta omassa toiminnassaan. Strategian toimeenpanosuunnitelma edellyttää organisaatiolta osallisuuden edistämistä, järjestöyhteistyön vahvistamista ja vakiintuneen kumppanuusmallin luomista alkaneella strategiakaudella. Tämä tarkoittaa konkreettisena toteutuksena myös sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon yksikössä arvioidaan, onko vapaaehtoisten työskentely elintarvikehuoneistossa/keittiössä mahdollista toteuttaa huomioiden sekä elintarvikelainsäädäntö että sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ohjaava lainsäädäntö.

Vastaukset yksityiskohtaisiin valtuustoaloitteessa esitettyihin huomioihin:

Huomio 1: Suunnitelmissa tulisi olla pääpaino esimerkiksi pullia leivottaessa, miten pullat leivotaan eikä kuka pullat leipoo, jos leipoja on elintarvikealan ammattilainen ja hänellä on hygieniapassi.

Elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmat eivät sisällä yksityiskohtaisia ohjeistuksia yksittäisten ruokalajien valmistamisesta tai työvaiheista.

Lainsäädäntö määrittelee elintarvikehuoneistossa työskentelevältä henkilöltä vaadittavan osaamisen (esim. hygieniapassi) ja vaadittavat terveydentilan

selvitykset, mutta ei ota kantaa ammattinimikkeisiin tai rooleihin, joilla elintarvikehuoneistossa toimitaan.

Huomio 2: Omavalvontasuunnitelmien tulisi olla palveluyksikkökohtaisia.

Elintarvikehuoneistojen omavalvonta perustuu elintarvikelakiin (297/2021, 15 §) ja Ruokaviraston antamaan elintarvikehuoneistojen omavalvontasuunnitelmia koskevaan ohjeistukseen. Elintarvikehuoneistoa koskeva omavalvontasuunnitelma tulee laatia elintarvikehuoneistokohtaisesti (esim. yksittäinen keittiö), eikä suunnitelmia tästä syystä voida laatia palveluyksikkökohtaisesti kuten valtuustoaloitteessa esitetään.

Huomiot 3, 4 ja 5: Ministeri Kaisa Juuson mukaan elintarvikelaissa ei ole säännöstä, joka kieltäisi vapaaehtoisia leipomasta pullaa toimintatalon keittiössä. Ministeri Kaisa Juuso jatkaa: *”Lainsäädäntömme ei estä vapaaehtoisten osallistumista pullan leivontaan, kun elintarvikealan toimijan omavalvonta ja hygieniavaatimukset täyttyvät.*” Kuinka Pirkanmaan hyvinvointialue voi ylittää ministerin lausunnon ja vedota elintarvikelakiin, jos ministeri ei näe elintarvikelaissa säännöstä, joka kieltäisi vapaaehtoisia leipomasta pullaa Pirhan toimintatalon keittiössä.

Esitetty huomio pitää paikkansa. Elintarvikelainsäädäntö ei kiellä vapaaehtoisia leipomasta pullaa toimijan tiloissa, mutta elintarvikehuoneistosta vastaava toimija voi omavalvontasuunnitelmassa määritellä, kuka tiloja voi käyttää. Tilojen käyttäminen määritellään elintarvikehuoneistokohtaisessa omavalvontasuunnitelmassa.

Sairaaloiden ja hoitolaitosten ymv. keittiöt lukeutuvat elintarvikehuoneistoksi riippumatta siitä, onko kyseessä valmistus- tai tarjoilukeittiö. Elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmaa toteuttaa ja seuraa elintarvikealan toimija. Pirkanmaan hyvinvointialueella elintarvikehuoneiston toimija on joko hyvinvointialue tai ruokapalveluista vastaava toimija, esim. Pirkanmaan Voimia Oy. Jos elintarvikehuoneisto on hoito- tai hoivayksikön yhteydessä oleva tarjoilukeittiö, jonka toiminnasta vastaa hyvinvointialueen henkilöstö, keittiön omavalvonnan toteuttamisesta ja seurannasta vastaa Pirkanmaan hyvinvointialue.

Omavalvonnan vaatimukset riippuvat keittiön käyttötarkoituksesta ja toiminnan laajuudesta. Keittiöllä voi olla omavalvontaa varten omavalvontasuunnitelma-asiakirja, mutta suunnitelma voi olla myös yksinkertaisempi, esimerkiksi työohjeita, eikä niitä välttämättä aina tarvitse esittää kirjallisessa muodossa. Toimijan tulee kuitenkin aina pystyä todentamaan, että elintarvikehuoneistoa koskevan toiminnan riskit on tunnistettu ja omavalvontaohjeistus tai -suunnitelma on ajantasainen.

Pirkanmaan hyvinvointialueella elintarviketurvallisuutta ja elintarvikehuoneistojen omavalvonnan toteutumista valvovat alueen ympäristöterveyden yksiköt (Tampereen kaupungin ympäristöterveydenhuollon yksikkö, Sastamalan kaupungin ympäristöterveydenhuollon yksikkö ja Ympäristöterveys Pirteva, Pirkkala). Ympäristöterveydenhuollon yksiköt tekevät omien valvontasuunnitelmiensa mukaisia suunnitelmallisia ja tarvittaessa ennalta ilmoittamattomia valvontakäyntejä oman toiminta-alueensa elintarvikehuoneistoihin mukaan lukien hyvinvointialueen yksiköissä sijaitsevat keittiöt.

Pirkanmaan hyvinvointialueen tukipalveluissa on valmisteltu keittiöille omavalvontasuunnitelmamalli, jota on hyödynnetty keittiökohtaisten omavalvontasuunnitelmien laatimisessa. Mallissa todetaan, ettei keittiötä saa käyttää läpikulkuväylänä ja että vain henkilökunta saa mennä tarjoilukeittiöön. Mallipohjan kirjauksella tarkoitetaan käytännössä sitä, että keittiötä saavat käyttää vain henkilöt, jotka on perehdytetty elintarvikehuoneiston omavalvontasuunnitelmaan ja jotka täyttävät omavalvontasuunnitelman vaatimat edellytykset. Jos keittiötä käyttää yksikön ulkopuolinen toimija, tämä tulee kuvata omavalvontasuunnitelmaan ja käyttäjän tulee toimia kyseisen elintarvikehuoneiston/keittiön omavalvontasuunnitelman mukaisesti. Tarjoilukeittiön omavalvonnasta ja kirjauksista vastaavat yksikön esihenkilö ja yksikön keittiössä toimiva hoitohenkilökunta.

Huomio 6: Pirkanmaan hyvinvointialueen omavalvontasuunnitelmia tulisi kehittää ja päivittää siten, että tärkeä vapaaehtoistyö huomioidaan.

Elintarvikehuoneistojen omavalvontasuunnitelmissa ei oteta kantaa vapaaehtoistyöhön eikä elintarvikehuoneistojen omavalvontasuunnitelmia koskeva

ohjeistus sisällä vapaaehtoistyötä. Elintarvikehuoneistoja koskeva omavalvontasuunnitelma tulee päivittää aina, kun toiminnassa tapahtuu muutoksia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon omavalvonta perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalakiin (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta 741/2023). Omavalvontasuunnitelman sisällöstä, laatimisesta ja seurannasta on annettu valvovan viranomaisen määräys (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Dnro V/42106/2023). Pirkanmaan hyvinvointialueen omavalvontasuunnitelman laatimista koskeva ohjeistus perustuu annettuun määräykseen. Määräys ei sisällä vapaaehtoistyöhön liittyvää osiota, mutta yksiköt huomioivat vapaaehtoistyön omavalvontasuunnitelmissaan siltä osin, kuin vapaaehtoistyö tosiasiallisesti yksiköissä toteutuu. Sosiaali- ja terveydenhuollon omavalvontasuunnitelmien tulee olla aina ajan tasalla.

Koko hyvinvointialuetta koskevaan yleiseen sosiaali- ja terveydenhuollon omavalvontasuunnitelmapohjaan ei ole tarkoituksenmukaista lisätä erillisenä osiona vapaaehtoistyötä velvoittavana, koska sama yleinen omavalvontasuunnitelman pohja on käytössä kaikissa hyvinvointialueen toimintayksiköissä, myös terveydenhuollon toimenpideyksiköissä.

Huomio 7: Pirkanmaan hyvinvointialueen monituottajamalliin tulisi aina liittää vapaaehtoistyö ja tähän toimintaan tulisi kannustaa ja innostaa tekijöitä, oli sitten kyseessä minkälainen vapaaehtoistyö hyvänsä.

Pirkanmaan hyvinvointialueen voimassa oleva hankintaohjelma (AV 8.5.2023, § 35) ei ota kantaa vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistyö ei ole hankintaa eikä osa monituottajuuden kokonaisuutta, vaan organisaation toiminnan tueksi järjestettävää, vastikkeetonta ja omaehtoista osallistumista, joka ei muodosta työsuhdetta tai muuta palvelussuhteeseen rinnastettavaa oikeussuhdetta. Vapaaehtoistyötä voidaan vahvistaa esimerkiksi järjestöyhteistyön kautta.

Vapaaehtoistoiminnasta Pirkanmaan hyvinvointialueella

Vapaaehtoistyön arvostus, vapaaehtoistyön tukeminen ja vapaaehtoistyöhön kannustaminen ovat keskeisiä asioita Pirkanmaan hyvinvointialueen toiminnassa. Vapaaehtoistoiminta muodostaa tärkeän osan organisaation yhteisöllistä ja osallistavaa toimintakulttuuria.

Vapaaehtoistyö edistää yhteisön hyvinvointia ja osallisuutta sekä tukee samalla organisaation tavoitteiden saavuttamista.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) velvoittaa hyvinvointialueet yhteistyöhön alueen muiden toimijoiden kanssa. Pirkanmaan hyvinvointialueella tehdään laajaa yhteistyötä alueen kuntien, seurakuntien, järjestöjen ja yritysten kanssa alueen asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Järjestöyhteistyö on alueella vahvaa, ja sen avulla tuetaan vapaaehtoistyötä ja sen kehittämistä. Järjestöyhteistyön vahvistaminen, osallisuuden edistäminen ja vakiintuneen kumppanuusmallin luominen ovat keskeinen toimeenpanosuunnitelman kärjen 2 Vaikuttavat palvelut vuoden 2026 tavoitteita (Strategian toimeenpanosuunnitelma, AH § 93, 30.3.2026).

Järjestöjen asiantuntijuus ja osaaminen kanavoidaan alueen asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden ja osallisuuden tueksi Pirkanmaan järjestöyhteistyöryhmän kautta. Toimintaa koordinoidaan hyvinvointialueen ja Artteli-kumppanuusyhdistyksen yhteistyönä. Pirkanmaan hyvinvointialue tukee järjestöjen toimintaa vuosittain myönnettävillä järjestöavustuksilla, vuonna 2026 summa on noin 3,85 miljoonaa euroa. Avustuksilla mahdollistetaan muun muassa vertaisryhmien toimintaa, vapaaehtoisten koulutusta ja vapaaehtoisten koordinointia.

Pirkanmaan hyvinvointialueen omassa toiminnassa vapaaehtoistyö on laajasti osa palvelujen kokonaisuutta. Vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminnan tukeminen on oleellinen osa Lähitorien toimintaa. Lähitorien tehtävänä on kaikin tavoin tukea, opastaa, ohjata ja auttaa asukkaita lisäämään mielekästä toimintaa arkeensa. Lähitorilta ohjataan uusia vapaaehtoisia ensisijaisesti alueella toimivien yhteisöjen ja yhdistysten vapaaehtoistoimintaan, jonka kautta he voi toimia erilaisissa tehtävissä erityisesti ikäihmisten ja vammaisten henkilöiden parissa myös Lähitorilla. Lähitorilla vapaaehtoiset voivat toimia esimerkiksi vertaisohjaajina, aulaisäntinä- ja emäntinä, keskustelupiirien vetäjinä ja rohkaisijana uusille asiakkaille.

Hyvinvointialueen sairaaloissa toteutetaan koordinoitua järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa OLKA-toimintana. OLKA-toiminta potilaille ja heidän läheisilleen tietoa järjestöjen ja hyvinvointialueen palveluista sekä vertaistukijoiden ja vapaaehtoisten antamaa tukea. Lisäksi OLKA välittää kokemustoimijoita sairaaloissa. Yhteistyökumppanina toimii Artteli-kumppanuusyhdistys ry.

Pirkanmaan hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden palveluissa järjestettävä tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista, ohjattua ja tavoitteellista vapaaehtoistoimintaa.

Toiminnalla edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia sekä tuetaan heidän kasvuaan ja kehitystään.

Myös muissa hyvinvointialueen palveluissa mahdollistetaan vapaaehtoistyö eri tavoin. Lisäksi kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa yhteistyössä järjestetään kohtaamispaikkatoimintaa ja erilaisia tapahtumia.

Hyvinvointialueen tehtävänä on varmistaa, että vapaaehtoistyön toteuttaminen on turvallista, tarkoituksenmukaista ja organisaation toimintaperiaatteiden mukaista. Tämän vuoksi organisaatio määrittelee vapaaehtoistehtävien sisällön, laajuuden ja vastuut. Vapaaehtoisten tulee olla tietoisia toimintaan liittyvistä velvoitteista ja ohjeistuksista, mukaan lukien tietosuoja-, turvallisuus- ja salassapitovelvoitteet.

Toimielinkäsittely

Vastausluonnosta valtuustoaloitteeseen on käsitelty ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden valiokunnassa 16.9.2026 § 53.

Valmistelijat:

Jaana Mäenpää, laatukoordinaattori, soten johtamisen tuen palvelut

Tanja Welin, johtava juristi, päätöksenteko-, asianhallinta- ja lakipalvelut

Sirkku Miettinen, palvelujohtaja, kotona asumista tukevat palvelut